

1.SVETOVÁ VOJNA (1914-1918): PREHĽAD UDALOSTÍ

Vyvrcholenie sporov medzi európskymi veľmocami, združenými od prelomu 19. a 20. storočia do dvoch obranných blokov: **TROJSPOLKU (Nemecko, Rakúsko-Uhorsko a Taliansko 1879 a**

TROJDOHODY (Veľká Británia, Francúzsko a Rusko 1894-1907)

Príčiny vojny

- Snaha niektorých štátov o rozpínavosť a zisk koloniálneho územia (napr. Nemecko a Taliansko)
- nevyriešené problémy na Balkáne (napäté vzťahy Ruska a R.-U. s národmi pod tureckou nadvládou)
- na konci 19. storočia zvýšené národné a nacionálne napätie, spojené hospodárskym boomom európskych štátov, hlavne Nemecka (zbrojenie...)

Zámienka

- atentát na R.-U. následníka trónu Františka Ferdinanda d'Este v Sarajeve 28.6.1914, spáchaného srbskou organizáciou Čierna ruka

I. Vstup do vojny a vojnové udalosti koncom r. 1914

R.-U. požadovalo vyšetrovanie okolností atentátu do jedného mesiaca. Keď tento termín vypršal, **vyhlásilo R.-U. Srbsku 28.7. vojnu**. Srbsko bolo podporené jeho spojencom Ruskom, potom sa do vojny zapojili ostatné štáty: Nemecko vyhlásilo vojnu Rusku a Francúzsku, Veľkej Británii. Francúzsko a Rusko vypovedali vojnu Nemecku a R.-U. Bokom zostalo iba Taliansko. V auguste vstúpilo do vojny s Nemeckom aj Japonsko, na jaseň Rusko vyhlásilo vojnu Turecku.

V auguste 1914

Prebehla vo všetkých štátoch mobilizácia armád. Na konci augusta spustili Nemci tzv. Schlieffenov plán, postavený na bleskovom porazení Francúzska a nasledujúcej vojny s Ruskom, o ktorom sa predpokladalo, že nebude schopné sa rýchlo zmobilizovať. Rusko ale vyrazilo do boja ešte pred zmobilizovaním, a tak boli v lete 1914 otvorené **naraz tri európske fronty: západný, východný a južný (tzv. Balkánsky)**

Západný front

V septembri sú Nemci zastavení v tzv. **1. bitke na rieke Marne** (asi 100 km od Paríža) – nasleduje voľný prechod k tzv. zákopovej vojne, v októbri sa nepodaril nemecký pokus o prelom **v bitke pri Ypres (vo Flandroch v Belgicku)**.

Východný front

Rusi sa pri postupe na západ zastavujú pri pevnosti Tannenberg, v novembri 1914 R.-U. a Nemecko odrážajú ruskú ofenzívu v Haliči (juhovýchodné Poľsko a západ Ukrajiny).

Južný front

November - december 1914 – R.-U. stroskotalo v snahe o dobytie srbského Belehradu (začiatok zákopovej vojny).

Ostatné bojisko

Od začiatku vojny sa bojovalo na mori – na Severnom mori pri ostrove Helgoland (SZ Nemecka) a na Stredozemnom mori súbojom britských a nemeckých lodí, ktoré našli útočisko v tureckých vodách, čo priviedlo Turecko do vojny s Trojdohodou na strane Centrálnych mocností. Vstupom Turecka do vojny boli otvorené ďalšie fronty sinajský (Tur. a VB) a kaukazský (Tur. a Rus). **V ponorkovej vojne prebiehajúcej medzi VB a Nemeckom v Atlantiku** potopili nemecké ponorky tri britské krížniky, následne začala námorná blokáda nemeckých prístavov britskými plavidlami.

Pri bojoch v Tichomorí boli britskými a austrálskymi vojskami obsadené nemecké kolónie.

II. Vojnové udalosti 1915-1916

Na všetkých bojiskách prebiehala zákopová vojna so striedavými úspechmi obidvoch strán. Do vojny vstupuje v apríli 1915 Taliansko na strane Trojdohody.

Západný front

V r. 1915 preberá aktivitu Trojdohoda (**bitka na rieke Somme v júli 1915**). **Nemci predtým prvýkrát použili bojové chemické plyny – apríl 1915 v druhej bitke pri Ypres**. Ale obojstranné neúspechy priviedli bojujúce strany na začiatku r. 1916 do bitky o pevnosť Verdun, ktorá trvala od februára do decembra 1916. Táto bitka bola súbojom „cti“, v snahe dohnat protivníka k nasadeniu všetkých vojakov a bojových prostriedkov a priviesť ho k totálnemu vykrvácaniu, aby pristúpil na rokovanie o prímerí, alebo aby priamo kapituloval.

Východný front

Tu zaznamenávajú Nemci prvé úspechy a podarí sa im prelomiť vojsko (bitka pri Gorlice v máji 1915). Rusko odpovedalo až nasledujúci rok tzv. Brusilovovou ofenzívou v lete 1916, ktorá vrátila nemeckej a r.-u. armáde o cca 150 km na západ a priniesla tiež isté uľahčenie západnému vojsku. Tým sa však definitívne Rusi vyčerpali a boli donútení uvažovať o prímerí.

Južný front

Trojdohoda podrobila boje vyložením na Gallipoli (SZ pobrežie polostrova Malá Ázia) v apríli 1915, ale bez väčšieho úspechu. R. 1916 vstupuje do vojny Rumunsko na strane Trojdohody, ale ich vojnové akcie načisto stroskotávajú.

Ostatné bojisko

V rámci tzv. neobmedzenej ponorkovej vojny Nemci potopili 12. mája 1915 civilný americký parník Lusitania (1200 obetí) – USA, ktoré stáli do tohto času stranou vojnového diania, začali

finančne a materiálne (zbrane, strelivo, proviant) podporovať štáty Trojdohody. V lete 1916 potvrdila VB svoju námornú prevahu porážkou nem. lodí pri pobreží Dánska (tzv. bitka pri Skagerraku).

III. Vojnové udalosti v rokoch 1917-1918

Na väčšine bojísk pokračovala zákopová vojna situáciu ale výrazne premenili dve udalosti – v apríli 1917 vstupuje do vojny USA a v marci 1918 končí svoju účasť vo vojne Rusko.

Západný front

Stagnáciu bojových aktivít spôsobenú totálnym hospodárskym vyčerpaním všetkých zemí narušil vstup USA do vojny 2. apríla 1917 na strane Trojdohody. Iba s problémami sa podarilo prekonať demoralizáciu francúzskych a britských vojsk, v ktorých vypukli v r. 1917 reťazové spory. Dohodové armády tak uskutočnili iba tzv. Nivellovú ofenzívu v apríli 1917 a na jeseň tohto roku Briti nasadili prvýkrát do boja tanky (v bitke pri Cambrai na fr. - belgickej hranici).

Potom, čo v marci 1918 skončili boje na východnom bojisku, spravili Nemci tzv. Ludendorffovu ofenzívu, pri ktorej prenikli za celú vojnu najhlbšie na francúzske územie. Francúzi spolu s Britmi a Američanmi stačili ešte do leta odpovedať protiútokom, ktorý vyvrcholil v júli a auguste 1918 tzv.

2. bitkou na Marne, kde boli Nemci porazení.

Na talianskom bojisku

(ktoré prechádzalo Pádskou nížinou a Benátskom) sa výrazných úspechov dočkali nemecké vojská až v r. 1917, nasledujúci rok sa boje preniesli do Álp (bojovalo sa vo výške nad 2000 m. n. m.), v júni 1918 boli r.-u. vojská porazené v bitke pri rieke Piave.

Východný front

Na túto situáciu sa podpísala totálna vyčerpanosť ruskej armády a tiež hlavne domáce politické udalosti v Rusku – v február 1917 padla vláda cára Mikuláša II., v októbri spravili bolševici v Petrohrade socialistický prevrat (s predošlou podporou centrálnych mocností, ktoré dopravili do Ruska z neutrálneho Švajčiarska bolševického vodcu Lenina) a začali rokovať o mieri s Nemeckom, ktorý bol podpísaný 18. marca 1918 v Litovskom Breste.

Ostatné bojisko

Na južnom bojisku a na bojiskách blízkeho východu prešla Trojdohoda po vstupe USA do ofenzívy, ale boje trvali väčšinou až do jesene 1918.

IV. Záver vojny a jej bilancie

Nepriaznivá situácia na bojiskách spolu s rútiacim sa hospodárstvom, priviedli Nemecko a R.-U. k rokovaniam o prímerí v októbri 1918. R.-U. pritom využilo ponuku amerického prezidenta Wilsona, ktoré učinil už v januári 1918 predložením tzv. 14 bodového programu povojnového usporiadania svetových pomerov. Na nemeckej strane doporučili cisárovi Vilémovi II. rokovanie o mieri jeho generálovi Ludendorffovi von Hindenburg. Cisár váhal až do okamihu vypuknutia revolúcie v

Nemecku, ktorá zmietla cisárstvo. Nemecká generalita podpísala mier 11. novembra 1918 v štábnom vagóne vrchného veliteľa dohodových vojsk francúzskeho maršala Foché v Compiègne.

Bilancia

- 10 miliónov mŕtvych v boji
- 7 miliónov zomrelo na následky vojnových útrap (hlad, choroby)
- dodnes presne nevyčíslené materiálne škody
- zničená zem (oblasť severného Francúzska, Beneluxu, Nemecka, Talianska, Balkánu, Poľska)
- morálny a humanitárny šok, vojna je chápaná ako koniec tzv. belle époque (t. j. „krásnych časov“ 19. storočia), v literatúre sa objavuje tzv. skrátaná generácia, t. j. ľudí, ktorí prešli 1. sv. vojnou a mali problémy s návratom do normálneho života (boli dokonca ostatnou spoločnosťou odmietaní).

Povojnovým usporiadaním pomerov

- V Európe a vo svete sa zaoberala **Parížska mierová konferencia**, ktorá prebiehala na niekoľkých miestach vo Francúzsku v rokoch 1919-1920. V jej priebehu boli podpísané mierové zmluvy medzi tzv. spojencami (štáty Trojdohody + ďalší) a všetkými porazenými štátmi (Nem., Rakúskom, Maďarskom a Tureckom).
- Výsledkom stretnutia bol tzv. **Versailleský mierový systém** – v tejto podobe zostala Európa až do polovice 30.-tych rokov.